

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง "วาทกรรมชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม" ได้นำแนวคิดและทฤษฎีที่
กับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อวิเคราะห์การศึกษาวิจัยดังนี้คือ

แนวคิดและทฤษฎี

1. แนวคิดเรื่องชาตินิยมและอุดมการณ์
2. แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง วาทกรรม การโน้มน้าวใจ และภาษากับการเมือง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. จุลลาง อนรต (2513) เรื่อง กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย
2. เทียมจันทร์ อ่ำแห้ว (2520) เรื่อง บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475-2487)
3. ปรีดาร์ตน์ พัฒนพิชัย (2544) เรื่อง นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง
4. ก้องสกุล กวินวิกุล(2545) เรื่อง การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487
5. นพรัตน์ ตฤณชาติวณิช (2536) เรื่อง การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2481-2487)
6. จุมพฏ เลขะพันธุ์ (2543) เรื่อง ลัทธิชาตินิยมของไทย: ศึกษานโยบายชาตินิยมของไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี
7. อัจฉรา กมฺุทพิสมัย (2525) เรื่อง อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย
8. บรรพต วีระสัย (2531) เรื่อง อุดมการณ์ของชาติ และภาวะผู้นำในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยกำลังอำนาจแห่งชาติ
9. นันทิรา ขำภิบาล (2531)เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาใช้ในการศึกษาวิจัย เรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ดังนี้คือ

1. แนวคิดเรื่องชาตินิยมและอุดมการณ์

กลุ่มแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็นเรื่องชาตินิยมและอุดมการณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

1.1 แนวคิดเรื่องชาตินิยม

ชาตินิยมเป็นผลผลิตของยุคสมัยใหม่ หรือความเป็นสมัยใหม่ เป็นเครื่องมือ และหน้าที่ เพื่อนำพาไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และการบริหาร เป็น สัญลักษณ์ปลุกเร้าความผูกพัน และเป็นพลังในการแข่งขันที่เข้มข้น ในระบบการเมืองช่วงสองร้อย กว่าปีมานี้ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546: 49) พลังของชาตินิยมเป็นที่มาของการเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

คำว่าชาตินิยม หรือ Nation ในภาษาอังกฤษ มีรากมาจากคำว่า Nasci ซึ่งเป็นภาษาละติน หมายถึงการเกิดหรือการกำเนิด และคำว่า Natio ซึ่งแปลว่าเป็นของหรือมาจากสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยกำเนิด (Andrew Vincent, 1995: 238 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 70) หลังการปฏิวัติฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1789 คำว่า ชาติ หมายถึง องค์รวมของประชาชน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวต่างจากองค์รวมอื่นๆ และถูกมองว่าเป็นจุดบุคคลขนาดใหญ่คนหนึ่ง ซึ่งมีเจตน์จำนงเดียว มีเป้าประสงค์ร่วมเพียงหนึ่งเดียว และเป็นที่มาของอำนาจอธิปไตย (Ian Adams, 1993: 84-85 สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 71) ในความเป็นองค์รวมของประชาชนในปัจจุบัน

ความหมายของคำว่า ชาตินิยม ได้ถูกนักวิชาการนิยามความหมาย ไว้ดังนี้

“ชาตินิยมเป็นลัทธิหรืออุดมการณ์ที่ถือว่าชาติ ควรเป็นผู้มีบทบาท
สูงสุดในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง หรือปกครองตนเอง”

(สมเกียรติ วันทะนะ, 2546: 70)

“เป็นความรู้สึกที่ว่า ความจงรักภักดีอันสูงสุดในตัวของแต่ละบุคคล
นั้นต้องมีให้แก่รัฐหรือชาติ”

(Hans Kohn, 1955:9 อ้างถึงในปริตารัตน์ พัฒนพิชัย, 2544:10)

“ลัทธิชาตินิยมเป็นความรักในบ้านเกิดเมืองนอนของตน ตลอดจน
เชื้อชาติ ภาษา และประวัติความเป็นมาที่เหมือนกัน รวมทั้งความ
ปรารถนาความเป็นอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัย และ
เกียรติภูมิของชาติ”

(Carlos P. Romulo, 1964: 14 อ้างถึงในปริตารัตน์ พัฒนพิชัย, 2544:9)

“ชาตินิยม คือความรู้สึกชาติบ้านเมือง ความจงรักภักดีต่อ
ประเทศชาติ และหมู่ชนที่มีชาติพันธุ์เดียวกัน ซึ่งก่อให้เกิดอารมณ์
ร่วมในอันที่จะเสียสละเพื่อชาติ ตลอดจนมีความปรารถนาจะ
รักษาความอิสระทางการเมือง ความมั่นคงปลอดภัยและ
เกียรติภูมิของชาติไว้”

(จุลลา งอนรณ, 2513: 3)

“ชาตินิยม หมายถึงการรักชาติ การภักดี ประเทศชาติและหมู่
ชนที่มีพันธุ์เดียวกันกับตนเป็นการแสดงออก หรือการปฏิบัติการ
ของคนชาติ โดยส่วนคนหรือร่วมกันเพื่อแสดงพลังต่อต้านศัตรูของ
ชาติ รักษาอำนาจอธิปไตยและเกียรติของชาติ ตลอดจนความ
ปรารถนาให้ความช่วยเหลือและการต้อนรับบุคคลในหมู่ชนชาติ
เดียวกัน เสียสละสินแรงงาน สติปัญญาและชีวิตเพื่อเป็นชาติพลี”

(นายไพฑูรย์ เจ๊ะแฮ, 2522:8 อ้างถึงในอัจฉรา
กมุทฟิล์มย์, 2525: 4)

โดยสรุป ชาตินิยม คือ ความรู้สึก ความรัก ความนิยมและให้ความสำคัญแก่ส่วนรวมของเชื้อชาติตน ตลอดจนปรารถนาที่จะรักษาความมีอิสระทางการปกครองตน

ความศรัทธาในเรื่องชาติ บางครั้งได้เข้าไปหลอมรวมกับลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองอื่นๆ อาจมีลักษณะทั้งได้ทั้งเสรีนิยม และอำนาจนิยมหรือเผด็จการ เมื่อพิจารณาถึงบริบทที่มาของชาตินิยม จะได้ สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ชาติในทางวัฒนธรรม ชาติในทางการเมือง ชาติในทางจิตวิทยา (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544: 71)

ชาติในบริบททางการเมือง หรือชาตินิยมที่เกิดในประเทศตะวันตก เป็นผลพวงจากการเกิดของแนวคิดประชาสังคม(civil society) ความเป็นรัฐ-ชาติ (state-nation) ในยุคสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่ถูกนำขึ้นมาให้ความสำคัญแทนที่สถาบันปกครองรุ่นเก่า หรือระบบกษัตริย์ "ชาติ" หรือ "รัฐ" จึงไม่ได้เป็นเพียงแผ่นดิน อธิปไตยและประชาชนอีกต่อไป แต่ความหมายของ "ชาติ" หรือ "รัฐ" คือ "ชุมชนในจินตนาการ" (imagined community) หรือ "สังคมในความคิด" (Anderson, 1983:113) เพื่อให้เกิดการรวมตัว ร่วมมือร่วมใจกันของกลุ่มคนกลุ่มๆหนึ่งที่อาศัยหรือ เคยอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน(ที่กำหนดขึ้นมา) หรือสืบเชื้อสายจากบุคคลที่เคยอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณนั้นๆ มีความคล้ายคลึงใกล้เคียงกันในแง่ความเชื่อ และวิถีชีวิต

ในแง่ของความเป็นรัฐ-ชาติ (State-Nation) นั้น Roger Benjamin และ Raymond Duvall ได้จำกัดความความหมายของ "รัฐ" ไว้ 4 แนวทาง คือ แห่งของ "ความเป็นรัฐบาล", "ความเป็นระบบราชการ" หรือรัฐในฐานะของ "ชนชั้นปกครอง" และสุดท้ายคือ "โครงสร้างทางอุดมการณ์" นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ ทั้งภายในและภายนอกอีกด้วย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2535:25) แนวทางทั้ง 4 มีความหมายเชิงนามธรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นรูปธรรมในด้านต่างๆโดยหลักดังนี้ 1. ระบบการเมือง-การปกครอง 2. การแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะ การวิพากษ์วิจารณ์ 3. รูปแบบวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องทั้งมิติทางเศรษฐกิจ และมิติทางวัฒนธรรม

ชาติในทางวัฒนธรรม หรือ ชาตินิยมแบบตะวันออก จะมองเอกลักษณ์ หรือ อัตลักษณ์ของกลุ่มบุคคล จากเชื้อสายเผ่าพันธุ์ หรือเรียกว่าชาติพันธุ์ (Ethnic) จากวัฒนธรรมของกลุ่มนั้นๆ

ไม่ว่าจะเป็นภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต เป็นเอกลักษณ์ที่สั่งสม สืบทอดในมาจาก วัฒนธรรมของกลุ่ม แต่สิ่งที่สะท้อนความเป็นชาติในวัฒนธรรม ได้ดีที่สุดคือ ภาษา ส่วนชาติ ในทางการเมืองนั้น รูสโซ (Rousseau, 1712-1778) ได้ให้ข้อเขียนไว้ในเรื่องนี้ว่า ชาติ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ผูกพันอยู่ด้วยกัน โดยถือกฎเกณฑ์การเป็นพลเมืองของหน่วย หรือสังคมการเมือง เดียวกัน (Andrew Heywood, 1997 : 105 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:71) ย่อมมี อำนาจอธิปไตยของประชาชน เท่าเทียมกันกับพลเมืองอื่นๆ ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่อง เจตนจำนง ทั่วไป และเป็นแนวคิดที่ผลักดันให้มีการปฏิวัติในฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789

สำหรับชาติในทางจิตวิทยานั้นก็คือ ความรักในดินแดน ถิ่นฐานบ้านเกิด เป็นความผูกพัน ทางจิตใจที่มีต่อสถานที่ที่เกิดและเติบโต ใช้ชีวิตอยู่ และความรู้สึกรักในในมาตุภูมินี้ เป็นสิ่งที่มีมา ก่อนอุดมการณ์แบบชาตินิยม (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:71) เป็นความรู้สึกที่ถูกปลูกเร้าจาก สัญลักษณ์และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเป็นชาติ ชาติในทางการเมืองในยุโรปและการปฏิวัติใน ฝรั่งเศสที่เริ่มขึ้น มีปัจจัยสนับสนุนจากการสร้างเพลงชาติและธงชาติขึ้นเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ กระตุ้นให้เกิดความผูกพันกับชาติตนโดยระบบการศึกษาพื้นฐาน และขยายตัวอย่างรวดเร็วใน ศตวรรษที่ 19 ชาติในความหมายนี้ จึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้น ซึ่ง Benedict Anderson ผู้เขียนหนังสือเรื่อง Imagined Community ได้กล่าวถึงชาติว่าเป็น "ชาตินิยมเป็นชุมชนใน จินตนาการ หรือ สังคมในมโนภาพ (Imagined Communities)" (Anderson, 1983:113) จากคำ กล่าวของแอนเดอสันที่ว่า "...ที่มันเป็นจินตนาการเพราะว่าสมาชิก แม้ว่าจะเป็นสมาชิกของชาติที่ เล็กที่สุดก็ตาม ยังไม่รู้จักเพื่อนร่วมชาติของเขา, ได้พบ, รับรู้เรื่องราวของคนเหล่านั้น แต่กระนั้น จิตใจของคนเหล่านั้นก็อาศัยอยู่ในจินตภาพแห่งชุมชนของพวกเขาเหล่านั้น...ชาตินิยมไม่ใช่การ ตื่นตัวของชาติต่างๆ ต่อการสำนึกในความเป็นตน แต่เป็นการประดิษฐ์ชาติขึ้นมา" (Anderson, 1983:113)

ทัศนะเรื่องแนวคิดชาตินิยมของ เบเนดิกต์ แอนเดอสัน สอดคล้องกับนักวิชาการท่านอื่นๆ อีก คือ เออเนสท์ เกลเนอร์(1983) ซึ่งเชื่อว่า ชาตินิยมมีกำเนิดจากสังคมสมัยใหม่ เพราะการ เผยแพร่อุดมการณ์ พร้อมกับการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมไปยังคนจำนวนมากนั้น จะสามารถ ทำได้เฉพาะในสังคมมวลชนที่มีเครื่องมือสื่อสารอันทันสมัย และชาตินิยมยังเป็นกลไกที่ดีที่สุดของ กระบวนการสร้างความทันสมัย โดยใช้การทำให้เหมือนกันเป็นกลยุทธ์สำคัญ (Ernest Gellner, 1983 อ้างในสมสุข เเห็นวิมาน, 2548) นอกจากนี้ ชาตินิยมนั้นยังเป็นการเคลื่อนไหวทาง

ความคิดที่ผูกพันอย่างแยกไม่ออกกับการเจริญเติบโตของรัฐ(Ernest Gellner,1983อ้างใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:74)

นอกจากนี้ยังมี ทศนะของ ฮีริค ฮอบบส์บอร์ม (Hobbawm, 1993อ้างถึงในสมสุข เห็น วิมาน, 2548) เขียนในหนังสือเรื่อง The Invention of Tradition ว่า กระบวนการสร้างชาติ ได้หยิบยืมวัตถุดิบทางวัฒนธรรมที่มาจากอดีต ชาติ เป็นรูปแบบหนึ่งของประเพณีประติษฐ์ที่ผ่านการเลือกสรรจากอดีต เพื่อการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และสร้างความชอบธรรมของชนชั้นปกครองในการถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคม

Hans Kohn(1945) ผู้แต่งหนังสือเรื่อง The Idea of Nationalism ได้ แบ่งชาตินิยมออกเป็น 2 แบบ คือ ชาตินิยมแบบตะวันตก กับ ชาตินิยมแบบตะวันออก (Hans Kohn,1945อ้างถึงในธีรยุทธ บุญมี,2546: 58) ชาตินิยมแบบแรกนั้นคือ ชาตินิยมที่ยึดถือเอาตัวพลเมืองและการเมือง กล่าวคือ เป็นชาติที่เกิดจากอาณาเขตที่แน่นอน และความเป็นพลเมืองโดยสมัครใจ เพื่อกำหนดความเป็นรัฐ หรือชาติขึ้น อันเกิดจากการที่ชนชั้นกลางเป็นผู้เข้ามาควบคุมการพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม ชาตินิยมแบบนี้จึงเรียกว่าเป็นชาตินิยมแบบประชาสังคม (ธีรยุทธ บุญมี ,2546: 58) ส่วนชาตินิยมแบบหลัง ได้เริ่มต้นขึ้นในเยอรมันและขยายออกไปสู่รัสเซีย จีน และญี่ปุ่น กับประเทศทางตะวันออกอื่นๆ เป็นชาตินิยมที่มีรากฐานแนวคิดมาจาก การให้ความสำคัญต่อ สิ่งร่วมของชนชาติในด้านต่างๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ทำให้เกิดเอกลักษณ์ที่ดำรงอยู่ในกลุ่มชนที่เป็นเจ้าของต่อกันมาทุกรุ่น และเน้นที่เอกลักษณ์นั้นๆ เรียกชาตินิยมแบบนี้ว่าเป็นชาตินิยมแบบวัฒนธรรม ชาตินิยมที่เกิดในประเทศตะวันตกดังที่กล่าวมานั้น

ลัทธิชาตินิยม มักจะประกอบด้วย แนวคิดพื้นฐานในเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ภาษา วัฒนธรรม รัฐประชาชาติ อำนาจอธิปไตยของประชาชน เศรษฐกิจ และชาติในฐานะที่เป็นองค์ภาพ หรือ องค์กร โดยมีสัดส่วนที่แตกต่างกันไป (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:75-83) เราทราบกันดีว่าของมนุษย์เป็นสัตว์สังคม เมื่ออยู่ร่วมกันจึงต้องมีการกำหนดบทบาทต่างๆ ที่แสดงความสัมพันธ์ให้สมาชิกแต่ละคนร่วมกัน จึงจะสามารถสร้างสรรค์วัฒนธรรมขึ้นมาได้ จากกรอบชุมชนที่เรียกว่า "ชาติ" และความหมายของชาติจะสมบูรณ์ขึ้นได้ ชาตินั้นๆ ต้องมีอิสระ ในการที่จะกำหนดทิศทางของตนเอง

การต่อต้านปรัชญาแบบเหตุผลนิยมและวัตถุนิยม ในยุโรปราวค.ศ. 18 เรียกกันว่า "ลัทธิโรแมนติก" กลายมาเป็นปรัชญาในกระแสรอง หรือปรัชญาทางเลือก ที่ให้ความสำคัญกับศีลธรรม

จริยธรรมและเรื่องของจิตใจ คล้ายกับหน้าที่ของศาสนา เพื่อให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว และต่อสู้กับปรัชญาในกระแสหลัก ที่สนใจในวัตถุและเหตุผล เมื่อลัทธิโรแมนติก หรือ วัฒนธรรมโรแมนติก ได้เฟื่องฟูขึ้น ลัทธิชาตินิยม หรืออีกนัยหนึ่งของ การเมืองเพื่ออัตลักษณ์ ก็ได้รับความสนใจ จากอิทธิพลของกระแสดังกล่าวไปด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:77)

รัฐประชาชาติ เดิมคำๆนี้มาจากกการสมาคมระหว่างประเทศต่างๆ หลังจากการปฏิวัติในฝรั่งเศส ปี 1789 โดย Peter Alter ได้เรียกสิ่งนี้ว่า หลักแห่งรัฐประชาชาติ (Peter Alter, 1994:67 อ้างถึงในสมเกียรติ วันทะนะ, 2544:78) อันเป็นหลักที่ใช้ในการมองโลก ว่าโดยธรรมชาติแล้ว ประชาชาติหนึ่งๆ ย่อมมีรัฐเป็นของตนเอง และต้องการที่จะอาศัยอยู่ร่วมกับคนในประชาชาติเดียวกัน ซึ่งก็คือ บุคคลที่เป็นพวกเดียวกัน มีภาษา มีวัฒนธรรม และมีเจตนารมณ์ทางการเมืองร่วมกันนั่นเอง

ลัทธิชาตินิยมที่เกิดขึ้นในโลกนั้น ได้แบ่งออกตามแนวคิดที่มาผนวกเข้าด้วยกัน จนกลายเป็นแนวทางแห่งนโยบายและการปฏิบัติของ ลัทธิชาตินิยมสำหรับรัฐชาตินั้นๆไปในที่สุด แอนดรูว์ เฮย์วูด(1997) ได้จำแนกลัทธิชาตินิยม ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. ชาตินิยมแนวเสรีนิยม
2. ชาตินิยมแนวอนุรักษ์
3. ชาตินิยมแนวขยายอำนาจ
4. ชาตินิยมแนวต่อต้านการค้าอาณานิคม

(Heywood, 1997อ้างถึงในสมเกียรติ วันทะนะ, 2544:90)

แนวคิดเรื่องชาตินิยมดังกล่าว เป็นแนวคิดสำคัญที่จะใช้ในการทำความเข้าใจในวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยพิจารณาถึงรูปแบบชาตินิยมที่จอมพล ป. พิบูลสงครามได้นำมาใช้ในประเทศไทย และพัฒนาการของลัทธิชาตินิยม อันเป็นส่วนสำคัญในการนิยามความหมายของชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

1.2 แนวคิดเรื่องอุดมการณ์

อุดมการณ์เป็นระบบจิตสำนึก ที่มีการสร้าง และ ผลิตซ้ำ ของอุดมการณ์ มาจากการนำเอา ความคิด คุณค่า สัญลักษณ์ ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในขณะใดขณะหนึ่ง เพื่อสร้างให้เกิด ระบบความคิด ความรู้สึก และความพร้อมที่จะลงมือทำสิ่งใดๆ เพื่ออุดมการณ์นั้น

อุดมการณ์ เป็นคำที่ถูกกำหนดขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรกโดยนักคิดชาวฝรั่งเศส ชื่อ Antonie Desult de Tracy (1754-1836) โดยความหมายเดิมนั้นมาจากรากศัพท์กรีก คือ "eidos" และ "logos" มาประกอบเข้าด้วยกัน หมายถึงศาสตร์ที่ว่าด้วยความคิดมนุษย์ ที่ศึกษาได้ในเชิงประจักษ์(Andrew Vincent, 1995:1 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:1)

การที่ De Tracy ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า อุดมการณ์ ไว้ในการเป็นศาสตร์เชิงประจักษ์ ที่สามารถใช้ในการหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์เพื่อค้นคว้าได้นั้น ในขณะเดียวกัน เขาก็ถูกโจมตีว่าเป็นนักอุดมการณ์ที่ ทำงานด้วย "สมองกับปาก" ในการปฏิรูปสังคม และมีความคิดที่เป็นภัยต่อบ้านเมือง จากชนชั้นสูงอย่างพระเจ้านโปเลียน โบนาปาร์ต (Napoleon Bonaparte, 1769-1821) ซึ่งข้อวิพากษ์ของความคิดดังกล่าว ถูก คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, 1818-1883) และฟรีดริช เองเกล (Friedrich Engels, 1820-1895)สนับสนุนในเวลาต่อมา โดยการกล่าววิพากษ์ผู้นิยมเฮเกล (G.W.F. Hegel, 1770-1831) ว่าเป็นนักอุดมการณ์ที่ดีแต่คิดและพูด โดยไร้ความสามารถในการปฏิบัติ

สำหรับนักวิชาการยุคต่อมา แต่ละท่าน ได้นิยามความหมายของอุดมการณ์ไว้ ดังต่อไปนี้

Karl Popper (1902-1994) นักวิชาการเสรีนิยม นิยามของอุดมการณ์ไว้ว่าเป็น

"ระบบของความคิดที่ปิดตัวเองจากโลกภายนอก"

(Karl Popper, 1902-1994 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:3)

Seliger(1976) นิยามของอุดมการณ์ ว่า คือ

“ชุดของความคิดที่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งใช้เป็นรากฐานให้กับ
กิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง” (Seliger,1976:41
อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ, 2544:4)

ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ได้ให้นิยามคำว่า อุดมการณ์ ดังนี้

“อุดมการณ์ หมายถึง แบบฉบับของความคิดความเชื่ออันมีแบบ
แผน ซึ่งมุ่งอธิบายสภาพสังคมที่เป็นมาแล้วในอดีต ที่กำลังดำเนิน
อยู่ในปัจจุบัน และที่จะเป็นไปในอนาคต” (ชัยอนันต์ สมุทรวณิช,
อ้างถึงใน ปรีดาร์ตน์ พัฒนพิชัย, 2544)

สำหรับนิยามของอุดมการณ์ทางการเมือง ที่ รศ.สมเกียรติ วันทะนะ ได้ให้ไว้ในหนังสือชื่อ
อุดมการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย กล่าวไว้ว่า

“อุดมการณ์ทางการเมือง คือ ระบบคิดที่อธิบายถึงการดำรงอยู่
ของสังคมการเมืองในปัจจุบัน สังคมการเมืองที่พึงปรารถนาและ
วิธีการในการปฏิบัติ เพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมทางการเมืองอันพึง
ปรารถนานั้น” (สมเกียรติ วันทะนะ: 2544 หน้า 4)

เมื่อดูจากความหมายที่ Seliger (1976) ได้ให้ไว้ จะเห็นว่า ความหมายดังกล่าวมุ่งที่จะ
รักษา หรือปรับปรุง และกระทั่งทำลาย ระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ในสังคมนั้นๆ นอกจากนี้
อุดมการณ์ ยังเชื่อมโยงตามแนวคิดเสรีนิยม แนวคิดอนุรักษ์ อีกประการหนึ่ง ลักษณะร่วมของ
อุดมการณ์ แต่ละแขนงนั้น จะต้องมีการอธิบายถึงโลกทัศน์ (Paradigm) หรือลักษณะความเป็นไป
ของโลกปัจจุบัน โดยเสนอแม่แบบที่สังคมพึงปรารถนาในอนาคต พร้อมกับชี้้นำว่าการ
เปลี่ยนแปลงรูปแบบทางการเมืองแบบใดที่จะสามารถนำไปสู่สังคมอันพึงปรารถนานั้นได้ ที่

สำคัญอุดมการณ์จะมีความยืดหยุ่นและ แปรเปลี่ยนให้เข้ากับภาวะที่ดำรงอยู่ได้ เพราะ อุดมการณ์ ไม่ได้เป็นระบบความที่ปิดตายนั่นเอง

ในการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ ชาตินิยมทำหน้าที่เป็นอุดมการณ์ทางการเมือง ซึ่งคอยผนวก ชุมชนเข้าด้วยกัน สร้างความเป็นหนึ่งเดียวกัน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อสังคมที่มีความแตกต่างทาง ค่านิยม วัฒนธรรม ภาษา และความเป็นอยู่ อุดมการณ์ทางการเมือง ยังใช้อธิบายความเป็นมา ของระบบสังคมมนุษย์ในอดีต สภาพในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต รวมทั้งวางแนวทางการ ปฏิบัติตนแก่สมาชิก โดยสรุปแล้วอุดมการณ์ทางการเมือง ทำหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ

- ประการแรก ใช้เพื่อปกครองและยึดเหนี่ยวคนในกลุ่ม สังคม
- ประการที่สอง ชักจูงใจให้คนเสียสละ เพื่อเป้าหมาย หรืออุดมการณ์นั้นๆ
- ประการที่สาม เพื่อให้ขยายอำนาจของผู้ปกครอง
- ประการที่สี่ เพื่อรักษาอำนาจนั้นๆในสังคมไว้

สำหรับในเรื่องแนวคิดเรื่องอุดมการณ์นั้น จะเป็นแนวคิดที่ใช้ในงานวิจัย เพื่อให้ทราบถึง การณ์สร้างเป้าหมายสูงสุด และภาวะบางประการที่พึงประสงค์ในลัทธิชาตินิยมที่จอมพล ป. พิบูล สงครามได้ใช้เผยแพร่ในประเทศไทย

2. แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง องค์ประกอบของวาทกรรม การโน้มน้าวใจ และภาษากับการเมือง

กลุ่มแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งออกเป็นเรื่อง การสื่อสารทางการเมือง วาทกรรม การโน้มน้าวใจ และภาษากับการเมือง โดยมีรายละเอียดดังนี้ คือ

2.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง

การสื่อสารทางการเมือง (Political Communication) คือ การสื่อสารที่ส่งผลหรือมี ศักยภาพต่อหน้าที่ในการปกครองประเทศ หรือ ทำให้ความคงอยู่ของรัฐดำเนินไปได้ โดยมีความ เกี่ยวข้องกับเรื่องของอำนาจ โดยทั่วไปแล้วการได้มาซึ่งอำนาจจะเป็นไปได้ ก็โดยควบคุมหรือใช้

การสื่อสารให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อที่จะให้คงอยู่ในอำนาจต่อไปได้ ทั้งในระบบอบเผด็จการหรือระบบประชาธิปไตย ผู้นำทางการเมืองมีแนวโน้มที่จะจัดการกับการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชน (พัชนี เขยจรรยา เมตตา วัฒนานุกูล และ ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ , 2541 : 83-84)

การแสวงหากฎเกณฑ์ หรือพยายามสร้างระบบการเมืองขึ้นก็เป็นไปเพื่อให้เกิดสิ่งที่พึงประสงค์ หรือเปลี่ยนแปลงระบบโดยตัวมันเอง หรือระดมกระบวนการสื่อสารขึ้นเพื่อประโยชน์ของระบบการเมือง ดังเช่นมีการกล่าวสุนทรพจน์ในที่สาธารณะในวาระสำคัญต่างๆ หรือผ่านสื่อมวลชน การแพร่กระจายสารสนเทศที่มีการเลือกสรรให้กับสื่อมวลชน หรือสาริตต่อสาธารณชน เพื่อเรียกร้องความสนใจ ทำให้เกิดเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาในสังคมขึ้น ตัวอย่างเช่น มีการแสวงหาวิธีการเพื่อปลุกเร้าให้เกิดประท้วงขึ้น และเรียกร้องความสนใจจากสื่อมวลชน

ข้อบ่งชี้ที่มักศึกษากันในเรื่องการสื่อสารทางการเมือง ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์วาทกรรมการทางการเมือง
2. การวิเคราะห์การโฆษณาชวนเชื่อ
3. การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ
4. การศึกษาพฤติกรรมและคะแนนเสียงเลือกตั้ง
5. การศึกษาเกี่ยวกับรัฐบาลและสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสาร
6. การวิเคราะห์หน้าที่และระบบ
7. การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีการสื่อสาร

ทั้งนี้มีประเด็นที่เป็นสาระสำคัญที่นักวิชาการนิยมทำการศึกษาวิเคราะห์ 7 ประเด็นหลักๆ ได้แก่

1. การสื่อสารกับการขัดเกลาทางการเมือง
2. การสื่อสารกับการรณรงค์ทางการเมือง
3. การสื่อสารมวลชนกับมติมหาชน
4. การสื่อสารกับนโยบายสาธารณะ
5. วาทศิลป์ทางการเมือง
6. รัฐบาลและสื่อมวลชน
7. นักการเมืองกับสื่อมวลชน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องของการสื่อสาร ที่เกี่ยวข้องกับ อำนาจอธิปไตย เนื่องจากอำนาจเป็นแนวคิดศูนย์กลางของศาสตร์แห่งการเมืองหรือรัฐศาสตร์ ระบบ การเมืองกำหนดวิธีการที่อำนาจและอิทธิพลจะดำรงอยู่และแสดงออกไม่ว่าจะเป็นในระบบเผด็จ การหรือการมีผู้แทนในระบบประชาธิปไตย และการสื่อสารคือสิ่งสำคัญยิ่งในการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ดังที่ Fagen ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ (อ้างถึงใน พัทธนี เสงี่ยม และคณะ , 2543 : 84-85)

“เราไม่อาจรับรู้การแสดงออกซึ่งอำนาจของปัจเจกบุคคล ถ้าปราศจากการสื่อสาร กิจกรรมการสื่อสารอาจจะเป็นไปได้โดยตรง และเปิดเผย หรือโดยอ้อมหรือยุ่งยากซับซ้อนจนยากที่จะแจกแจกออกมาให้เห็นว่าอะไรคือสาร อะไรคือการรับรู้ และการ คาดหวัง ซึ่งในท้ายที่สุดสามารถทำให้นายกรัฐมนตรีโน้มหน้าใจ ผู้นำฝ่ายตรงข้ามให้หันมาสนับสนุนตน ในประเด็นปัญหาที่ สำคัญ แต่ไม่ว่าในกรณีใดเมื่อบุคคลอยู่ในอำนาจและอิทธิพล เขาย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องสื่อสาร”

ในการวิจัยครั้งนี้ มุ่งเน้นที่การวิเคราะห์วาทกรรม (Speech) ของนักการเมือง คือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในการดำรงตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดของประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2481- 2487 และช่วง พ.ศ. 2491 – 2500 โดยวิเคราะห์สาระสำคัญเกี่ยวกับความหมาย หรือ อุดมการณ์ชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และวิเคราะห์ลักษณะภาษาทางการเมือง จาก วาทกรรม หรือสุนทรพจน์ในวาระและโอกาสต่างๆ รวมทั้งบทประพันธ์ทางการเมืองของผู้นำ ประเทศท่านนี้

2.2 แนวคิดเรื่องวาทการ

การพูดเป็นกระบวนการสื่อสารของมนุษย์ โดยการใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง รวมทั้งอวัจนภาษาต่างๆ เพื่อถ่ายทอดความคิด ความรู้ ความรู้สึก และความต้องการของผู้พูดให้ผู้ฟังรับรู้และเกิดการตอบสนอง โดยทั่วไปแล้วการพูดมีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับระหว่างบุคคลไปจนถึงการพูดในที่ประชุมชน และการสื่อสารมวลชน

ความสำคัญของการพูดในการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตย มีหลักฐานปรากฏอย่างเด่นชัดว่ามีมาตั้งแต่ยุคกรีก ว่าการพูดต่อที่ประชุมชน มีความสำคัญทั้งสำคัญผู้นำในสังคมและพลเมือง มีการศึกษากันอย่างมีหลักวิชา เรียกว่าวิชาวาทศาสตร์ หรือวาทศิลป์ (Rhetorics) และต่อมาได้ใช้ชื่อว่า วาทการ (Speech) หรือ วาทนิเทศ (Speech Communication)

คำว่า วาทการ จึงหมายถึงตรงตัวคือ การพูดหรือข้อความที่พูด ซึ่งต้องมีเนื้อหาสาระและมีศิลปะในการใช้ถ้อยคำในการสื่อสาร ทำให้มีการนำเอาหลักแห่งศิลปะการใช้ถ้อยคำที่มีรากฐานดแรกเริ่มมาจากกรสื่อสารมุขปาฐะ มาสู่การสื่อสารลายลักษณ์อักษรหรือการเขียนต่างๆ โดยเรียกว่าวาทศิลป์เช่นเดียวกัน (เปลื้อง ณ นคร แปลคำว่า Rhetorics ว่า วจนศาสตร์ ซึ่งหมายถึงวิชาว่าด้วยศิลปะการเขียน)

วาทการในระดับการสื่อสารต่อประชุมชน หรือผ่านสื่อมวลชน จะต้องมีความหมายที่ครอบคลุมในสาระสำคัญต่อไปนี้ (ประมวลจากข้อเขียนของ ลอยด์ บิทเซอร์, แครอล อาร์โนลด์, วิลเลียม ไบรอัน โดย อรวรรณ ปิรันธนีโอวาท, 2532)

1. ผู้ส่งสารมีหน้าที่หรือความรับผิดชอบที่จะสื่อสาร ผู้พูดจะพูดในนามตนเองหรือในนามของสถาบัน องค์กร หรือประเทศชาติก็ได้ แต่ผู้พูดหรือผู้ส่งสารมีพันธะหรือภารกิจที่จะต้องกล่าวแก่ผู้มาอยู่ ณ ที่นั้น

2. เนื้อหาสาระที่พูดเป็นสิ่งที่สาธารณชนรับรู้ได้ หมายถึงประเด็นหรือเรื่องที่พูดเป็นเรื่องที่เปิดเผยให้คนอื่นรู้ได้ คำว่าคนอื่นในที่นี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า public ซึ่งตรงข้ามกับคำว่า

private ที่แปลว่า “ส่วนตัว” กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือเนื้อหาที่พูดต้องเป็นเรื่องของ “ส่วนรวม” ที่สามารถเปิดเผยให้ผู้คนในสังคมรับรู้ (open to the view of all)

3. โดยสภาพการณ์จะเรียกร้องให้มีการสื่อสารนั้นๆ การพูดต่อประชุมชนเป็นวาระหรือโอกาสที่ผู้ส่งสารต้องเตรียมสารเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์หนึ่งๆ ในสถานการณ์นั้นประกอบด้วยผู้คนหลากหลาย มีเงื่อนไขข้อจำกัดต่างๆ ตลอดไปถึงความสัมพันธ์หลายรูปแบบ ปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้ผู้พูดต้องเตรียมสารเพื่อจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในตัวผู้ฟัง อาจเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเชื่อ ทศนคติ และเป็นแรงจูงใจไปสู่พฤติกรรมได้

4. การสื่อสารดังกล่าวโดยปกติไม่ถูกขัดจังหวะด้วยการตอบโต้จากผู้ฟังเป็นระยะๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพูดที่เป็นพิธีการหรือเป็นทางการ ยิ่งเป็นการพูดโดยสมมุติของผู้ส่งสาร

นอกจากนี้แล้วสำหรับในประการที่ 4 สำหรับการพูดอย่างเป็นทางการ มักจะเป็นการพูดโดยการอ่านจากต้นฉบับวาทะ (Speech) กล่าวคือ มีการร่างคำกล่าว สุนทรพจน์ คำปราศรัย สำหรับนำมาพูดในวาระหรือโอกาสสำคัญต่างๆ ต่อประชุมชน หรือไปยังประชาชนทั่วไปผ่านสื่อวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ ซึ่งทำให้สามารถเก็บเอกสารเหล่านั้นมาศึกษาภายหลังได้เป็นอย่างดี

2.3 องค์ประกอบของวาทการ

หลักการทางวาทศาสตร์ที่พัฒนามาตั้งแต่ยุคโบราณ มีการเขียนขึ้นเป็นภาษาลาตินซึ่งนับเป็นผลงานสำคัญในยุคโรมัน ชื่อ Rhetoric ad Herennium ซึ่งมีนักวิจารณ์บางคนระบุว่าผู้เขียนคือ ซีเซโร (106-43 ปีก่อน ค.ศ.) ผลงานชิ้นนี้คือรากฐานสำคัญของผลงานชิ้นอื่นๆ ในเวลาต่อมาผลงานชิ้นสำคัญนี้ คือ องค์ห้าของวาทะหรือวาทการ (Five Canons) ที่ผู้พูดจะต้องเตรียมตัวก่อนพูดต่อประชุมชน องค์ประกอบทั้งห้าประการประกอบด้วย (อรวรรณ ปีฉันทน์โอวาท, 2532)

- ก. การคิดค้นเนื้อหา
- ข. การจัดเรียบเรียงเนื้อหา
- ค. ลีลาท่วงทำนอง

ง. การท่องจำ

จ. การกล่าววาทะ

องค์ประกอบทั้งห้าประการในข้างต้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ก. การคิดค้นเนื้อหา (invention) หมายถึงความพยายามของผู้พูดในอันที่จะหาสิ่งที่นำมาพูด ทั้งนี้เราต้องคำนึงถึงการพินิจพิจารณา การสำรวจตรวจตรา การค้นหาค้นคว้าที่แย่งที่เหมาะสม ในหลักวาทศาสตร์ของกรีก อริสโตเติลเน้นการคิดค้นเนื้อหา มากกว่าส่วนอื่น ปราชญ์ทางวาทวิทยาทั้งหลายก็เห็นพ้องต้องกันว่า เนื้อหาเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของวาทะ โดยสรุปแล้ว การคิดค้นเนื้อหาคือการเตรียมวาทะทั้งหมด ด้วยการวิเคราะห์สำรวจตรวจตรา การคำนึงถึงว่าจะเริ่มจับจุดที่ตรงไหนเน้นประเด็นใด และการใช้องค์ประกอบที่โน้มน้าวใจทางด้านเหตุผล อารมณ์ หรืออัตลักษณ์ของผู้พูด
- ข. การจัดเรียบเรียงเนื้อหา (dispositio) หมายถึง การวางโครงสร้างของวาทะอย่างเป็นระเบียบและการเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน เช่น บางทีผู้พูดจะขึ้นย่อหน้าใหม่ มีวิธีจัดให้กลมกลืนกับย่อหน้าที่ผ่านมาแล้วอย่างไร ในตำราบางเล่มจะรวมการคิดค้นเนื้อหาและจัดเรียบเรียงเนื้อหาเข้าด้วยกัน เหตุผลคือ เมื่อจะคิดค้นเนื้อหา ใจความสำคัญออกมา วิธีการจัดเรียบเรียงก็เป็นกระบวนการหลักอันหนึ่งที่จะช่วยคิดค้นให้เป็นเรื่องออกมา ในขณะที่คิดก็ต้องจัดเรียบเรียงความคิดนั้นไปด้วย
- ค. ท่วงทำนองลีลา (style) หมายถึง การใช้ภาษาให้สละสลวย ซึ่งเกิดจากการเลือกคำที่เหมาะสม และนำมาจัดเรียงให้ได้ความที่ไม่ขัดหู สามารถจำแนกออกมาได้เป็นแบบเรียบธรรมดา แบบขัดเกลาพอสมควร และแบบขัดเกลาให้สูงส่ง
- ง. การจดจำเนื้อเรื่องที่จะพูด (memory) ในยุคก่อนการเน้นการจดจำเนื้อหาที่จะพูดมีความสำคัญในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่การประดิษฐ์วัสดุการเขียนและความสามารถในการเขียนยังไม่แพร่หลาย กระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 18 องค์ประกอบในข้อนี้ก็มิได้กระทำกัน ส่วนใหญ่ผู้พูดแทบทุกคนใช้วิธีการอ่านสุนทรพจน์กันทั้งสิ้น
- จ. การกล่าววาทะหรือสุนทรพจน์ (delivery) เกณฑ์หลักนี้เน้นเสียงในการสื่อสารและอากัปกริยาขณะที่มีการพูดตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

จุดมุ่งหมายของวาทกรรมการทางการเมืองกับการโน้มน้าวใจ

โดยทั่วไปของการพูดต่อประชุมชน มีอยู่ 3 ประการด้วยกันคือ

1. เพื่อให้ข้อมูลหรือสารนิเทศ (informative speech)
2. เพื่อโน้มน้าวใจ (persuasive speech)
3. เพื่อจรรโลงใจ (inspirative/ entertaining speech)

วาทกรรมเพื่อให้ข้อมูลสาระ หรือเพื่อให้สารนิเทศแก่ผู้ฟัง เป็นการพูดที่ผู้พูดมุ่งให้ผู้ฟังได้รับความรู้ความเข้าใจในข้อมูลสาระ หรือเรื่องราวต่างๆ ที่ตนคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟัง ตามปกติ การพูดประเภทนี้ผู้พูดมิได้มีเจตนาจะเปลี่ยนทัศนคติหรือความเชื่อของผู้ฟัง ส่วนการที่ผู้ฟังจะเปลี่ยนทัศนคติของตนเองหรือไม่นั้น เป็นการตัดสินใจของผู้ฟังเอง

วาทกรรมเพื่อโน้มน้าวใจ เป็นการพูดที่มุ่งให้ผู้ฟังมีความเชื่อถ้อยหรือคล้อยตาม คือมุ่งเปลี่ยนแปลงความเชื่อ ทัศนคติ และการกระทำ กล่าวคือ ให้ผู้ฟังเชื่อถ้อยในสิ่งที่ตนไม่เคยเชื่อถ้อยมาก่อน หรือให้ผู้ฟังเกิดความเชื่อถ้อยแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นในด้านการโน้มน้าวใจเกี่ยวกับการกระทำ ผู้พูดอาจจะโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเพื่อต้องการให้กระทำในสิ่งที่กระทำอยู่แล้วต่อไป

วาทกรรมเพื่อจรรโลงใจ เป็นการพูดเพื่อให้ผู้ฟังพึงพอใจ เบิกบานใจ เช่นเชิดชูบุคคล สรรเสริญคุณงามความดีต่างๆ โดยปกติเป็นการพูดในกลุ่มสมาคมหรือประชาคมต่างๆ เช่น กลุ่มศาสนา กลุ่มสังคม กลุ่มการเมือง ต่างๆ ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เช่น วันระลึกเหตุการณ์สำคัญต่างๆ

ในการวิเคราะห์วาทกรรมการทางการเมือง กล่าวได้ว่า วาทกรรมการทางการเมืองโดยปกติแล้ว มุ่งหวังมีอิทธิพลต่อผู้รับสาร มุ่งโน้มน้าวใจเป็นหลัก โดยที่อาจจะใช้วิธีการของวาทกรรมเพื่อสารนิเทศหรือเพื่อจรรโลงใจก็ตาม แต่ก็อยู่ภายใต้จุดมุ่งหมายสำคัญคือการโน้มน้าวใจในประเด็นต่างๆที่ผู้ส่งสารหรือรัฐบาลปรารถนาให้ประชาชนยึดถือ ปฏิบัติตาม

2.4 หลักการโน้มน้าวใจ

สาระสำคัญของการโน้มน้าวใจคือ การที่ผู้ส่งสารจะต้องเตรียมเนื้อหาในการนำเสนอประเด็นเพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟัง และเตรียมข้อสนับสนุนประเด็นนั้นๆ ซึ่งมีทั้งในรูปหลักฐาน (evidence) และการแสดงเหตุผล (reasoning) (อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท 2526 และ ภิรพันธ์ อนวัชศรีวงศ์ 2549)

1. หลักฐาน

- 1.1 การยกตัวอย่างหรือการแสดงให้เห็นภาพ (examples or illustrations) ซึ่งอาจได้มาโดย เป็นตัวอย่างโดยละเอียดจากเรื่องจริง ตัวอย่างเพียงย่อๆ และ ตัวอย่างที่แต่งสมมุติขึ้น ทั้งนี้ต้องเป็นตัวอย่างนั้นเหมาะสมกับประเด็นนั้นๆ หรือเกี่ยวข้องกับเรื่องที่น่าเสนอ
- 1.2 การใช้พยาน (testimony) โดยปกติหมายถึงการอ้างผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลาย และเป็นหลักฐานที่แข็งแรง และความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือสถาบันมีผู้อื่นให้การสนับสนุนมากน้อยเพียงใด
- 1.3 การใช้สถิติ (statistic) การอ้างปริมาณในรูปของค่าสถิติต่างๆ จะช่วยให้สิ่งที่นำเสนอมีน้ำหนักได้ ถ้าสถิตินั้นมีความน่าเชื่อถือ มีการสุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทน ถูกนำเสนออย่างสมเหตุสมผล แหล่งที่มาไม่มีอคติ เป็นต้น
- 1.4 การเปรียบเทียบ (comparison of analogy) หน้าที่สำคัญในการเปรียบเทียบคือ การหาความคล้ายคลึงระหว่างสิ่งหนึ่งที่เราารู้สึกเข้าใจดี กับสิ่งที่เราไม่รู้จักไม่เข้าใจ หรือใช้ในลักษณะของการเปรียบเทียบโดยภาพพจน์ (figurative) โดยการเปรียบเทียบของที่อยู่ต่างหมวดหมู่กัน
- 1.5 การให้รายละเอียด (details) เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะต่างๆ หรือส่วนต่างๆ ของวัตถุ หรือเหตุการณ์หนึ่ง ๆ หรือความคิดรวบยอดความคิดใดความคิดหนึ่ง โดยการให้รายละเอียดที่เจาะจง ที่ผู้พูดสามารถทำให้ผู้ฟังเข้าใจอย่างกระจ่างได้
- 1.6 การพรรณนาความ (description) หมายถึงกระบวนการบอกเล่าถึงลักษณะหรือบรรยากาศของเหตุการณ์ สถานที่ บุคคล หรืออื่นๆ โดยขึ้นอยู่กับ การสังเกตการณ์หรือความรู้สึกของผู้พูด ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับสารเห็นภาพชัดเจนเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์นั้นๆ

2. การแสดงเหตุผล

การนำหลักฐานต่างๆ มาเสนอ จะต้องพยายามชี้ประเด็นที่ดึงดูดใจผู้ฟัง โดยการดึงข้อสรุปจากหลักฐานต่างๆ วิธีการนี้เรียกว่า กระบวนการในการแสดงเหตุผล จำแนกออกได้ 4 วิธี ดังนี้

1. วิธีให้เหตุผลแบบนิรนัย (deduction) เป็นวิธีให้ข้อสรุปจากสัจพจน์ หรือเป็นการให้ข้อสรุปจากสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไปสู่กรณีเฉพาะ คือเป็นการแสดงข้อสรุปเป็นกรณีทั่วไปจากกรณีเฉพาะนั่นเอง เช่น กล่าวว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีที่สุด เพราะฉะนั้นการปกครองของไทยจะนำพาประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

2. วิธีให้เหตุผลแบบอุปนัย (induction) คือวิธีให้ข้อสรุปจากกรณีเฉพาะไปสู่กรณีทั่วไป เช่นจากการสำรวจคนจำนวนหนึ่ง สรุปว่าคนไทยคิดอย่างไร

3. วิธีให้ข้อสรุปจากสาเหตุสู่ผลลัพธ์ หรือจากผลไปสู่เหตุ (causal relationships) กระบวนการแสดงเหตุผลแบบนี้แสดงได้ 3 ลักษณะ คือ (1) โยงจากเหตุไปสู่ผล (2) จากผลโยงกลับไปหาเหตุ และ (3) โยงจากผลอันหนึ่งไปสู่ผลอีกอันหนึ่ง

2.5 ภาษากับการเมือง

การศึกษาเรื่องภาษากับการเมืองนั้น ได้ศึกษาในลักษณะใหญ่ๆ 2 ลักษณะคือ เรื่องของ คำสำคัญและความหมายต่อระบอบการเมือง กับ การใช้และเรียบเรียงคำในระบบไวยากรณ์ ซึ่งในที่นี้ พบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับภาษากับการเมือง ที่นักรัฐศาสตร์ไทยได้ทำการศึกษาไว้เด่นๆ 2 เรื่องคือ ภาษากับการเมือง โดย ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526) และงานวิจัยของ สมบัติ จันทร์วงศ์ เรื่อง ภาษาทางการเมือง ในปี พ.ศ. 2533 ในงานวิจัยชิ้นนี้จะขอนำแนวทางจากงานวิจัยของชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน มาเป็นหลักในการวิจัย จากหนังสือเรื่องภาษากับการเมืองได้กล่าวไว้ถึงหน้าที่ของภาษาในทางการเมืองดังนี้ หน้าที่ของภาษา ในทางการเมืองนั้น คือ การใช้ภาษาเป็นไปเพื่อให้มีอิทธิพลต่อแหล่งอำนาจ เนื่องจากอำนาจมีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการตัดสินใจ ภาษาจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการตัดสินใจในรูปของกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแถลงการณ์ การเสนอข้อมูลข่าวสาร การวิพากษ์วิจารณ์ การอภิปราย-ถกเถียง

เอเดลแมน (Edelman, 1970:114 อ้างถึงในชัยอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526: 2) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า เนื่องจากการเมืองเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลที่มีอำนาจการปกครอง ว่าใครทำอะไรในการแบ่งปันสิ่งที่มีค่าในสังคม ดังนั้น การแสวงหาสิ่งเหล่านี้ก็จะกระทำได้สองทางด้วยกันคือ ด้วยคำพูด และด้วยกำลัง บทบาทของภาษา จึงมิได้จำกัดอยู่ที่การอธิบายเท่านั้น แต่ยังสามารถปลุกเร้าอารมณ์ของบุคคลและกลุ่มบุคคลได้อีกด้วย

ในการศึกษาภาษากับการเมืองนั้น เราสามารถพิจารณาได้เป็นสองลักษณะ คือ (1) Political Semantic และ (2) Political Syntactic ลักษณะแรกคือ Political Semantic นั้นเป็นการศึกษาวิเคราะห์คำที่สำคัญๆ (key terms) คำขวัญ (slogans) และลัทธิ (doctrines) โดยพิจารณาว่าสิ่งเหล่านี้เป็นที่เข้าใจกันอย่างไร คำต่างๆ มีความหมายต่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหมือนกัน หรือต่างกันหรือไม่ ส่วน Political Syntactic นั้น เกี่ยวกับตรรกะและความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ (logical and grammatical relations) เช่น พิจารณาถึงความคงเส้นคงวาของการใช้ถ้อยคำ รูปประโยคต่างๆ ในลัทธิทางการเมือง

ในการศึกษา Political Semantics นั้น อาจแบ่งลักษณะของการใช้ภาษาและการสื่อความหมายออกได้ 2 ด้าน ในด้านแรกได้แก่การดูว่าผู้พูดมีวัตถุประสงค์อย่างไร (ความหมายจากด้านของผู้พูด หรือเขียน) กับทำนอง (สไตล์) ในการใช้ภาษานั้นเป็นอย่างไร นักรัฐศาสตร์ส่วนใหญ่มักจะเน้นการศึกษาในประเด็นแรกมากกว่าประเด็นหลัง

ชาร์ลส์ เมอเรียม กล่าวว่า ลัทธิการเมืองนั้น ประกอบด้วยความคาดหวัง (expectations) และความต้องการ (demands) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางอำนาจและการใช้อำนาจในสังคม เมอเรียม อธิบายว่า ลัทธิการเมืองนั้นสัมพันธ์กับสิ่งที่คนเชื่อ ซึ่งเรียกว่า credenda และสิ่งที่คนนิยมชมชอบ ที่เรียกว่า Miranda

สิ่งที่คนนิยมชมชอบ (Miranda) ได้แก่ สัญลักษณ์แห่งอารมณ์ และความผูกพันที่มีต่อความเชื่อทางการเมือง เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความนิยมชมชอบ และความกระตือรือร้นซึ่งนำไปสู่การมีศรัทธาและมีความภักดี อันจะก่อให้เกิดความตระหนักในการที่คนเรามีเอกลักษณ์ร่วมกัน

สัญลักษณ์เหล่านี้ได้แก่ ธงชาติ พิธีการต่างๆ เพลงชาติ ประวัติวีรบุรุษของชาติ นิยายปรัมปราต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนในชาติ เป็นต้น

ในสังคมทุกสังคมจะมีสัญลักษณ์ที่เฉพาะในทางการเมือง ในรูปของถ้อยคำเสมอ เช่น คำที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองของสังคมอเมริกัน ได้แก่ คำว่า สิทธิ อิสรภาพ ประชาธิปไตย และความเท่าเทียมกัน เป็นต้น สำหรับในระบอบประชาธิปไตย ผู้นำมักจะใช้ภาษาธรรมดาที่เรียบง่าย มีลักษณะเป็นการพูดคุยปรึกษาเพื่อขอความเห็นจากประชาชน กล่าวอีกทางหนึ่งก็คือ ภาษาจะไม่มีลักษณะที่เป็นทางการมาก เหมือนกับการใช้ภาษาในรัฐที่มีระบอบการปกครองแบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ หรือเผด็จการ โดยภาษาทางการเมืองนี้จะมีท่วงทำนอง แยกย่อยตามจุดประสงค์ที่ต้องการใช้ต่างกันออกไป

ท่วงทำนองของภาษาทางการเมือง

เอเดลแมน ได้แบ่งท่วงทำนอง (style) หรือลักษณะของภาษาทางการเมืองไว้ 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ภาษาที่ใช้เพื่อชักชวน (Hortatory Language)
2. ภาษาทางกฎหมาย (Legal Language)
3. ภาษาทางการบริหาร (Administrative Language)
4. ภาษาในการต่อรอง (Bargaining Language)

ลักษณะของภาษาทางการเมือง 4 ประเภท ดังกล่าวจะใช้เพื่อความมุ่งหมายทางการเมืองการปกครอง ในทุกระบบการปกครอง แต่ท่วงทำนองชนิดใดที่จะเด่นชัด หรือใช้ได้ดีในระบอบการเมืองแบบใด จะขึ้นอยู่กับธรรมชาติของการปกครองและอุดมคติในการปกครองของระบอบนั้นเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดของท่วงทำนองในข้างต้นมีดังต่อไปนี้

ภาษาที่ใช้เพื่อการชักชวน มีลักษณะเป็นการเรียกร้องให้กลุ่มบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายยอมรับ นโยบายที่ตนเสนอ ควรได้รับการยอมรับและสนับสนุน ลักษณะของภาษาที่ใช้จะประกอบด้วยความคิดพื้นฐาน (premises) การอ้างถึงสิ่งที่เกี่ยวข้อง (inferences) และข้อสรุป (conclusions) ในบางกรณีคำพูดที่ใช้ อาจจะมีการชี้แนะอย่างชัดเจน หรือไม่ก็มีความหมายเป็นนัยก็ได้ ข้อสรุปอาจเป็นการให้คำมั่นสัญญา หรือการขู่ (threat) การใช้ภาษาในลักษณะนี้เป็น

การใช้ภาษาต่อบุคคลจำนวนมาก เป็นการยอมรับในการมีส่วนร่วม และการใช้เหตุผลของผู้ฟังที่จะคล้อยตาม และให้ความสนับสนุนต่อข้อเสนอและข้อสรุปต่างๆ ของผู้พูด ในการใช้ภาษา ผู้พูดมักจะซ่อนเร้นการปลุกเร้าอารมณ์ผู้ฟังไว้ด้วย

ภาษาทางกฎหมาย ได้แก่ ภาที่ปรากฏในเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น รัฐธรรมนูญ สนธิสัญญา พระราชบัญญัติต่างๆ ลักษณะของภาษาที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการให้คำจำกัดความและคำสั่ง ดังนั้นจึงมีลักษณะที่เป็นทางการ ในหลายกรณีภาษาทางกฎหมายมีความคลุมเครือ ซึ่งจะต้องมีการตีความกันอยู่เสมอ

ภาษาทางการบริหาร หรือภาษาทางราชการนั้น ได้แก่ หนังสือราชการ บันทึกที่ข้าราชการใช้ติดต่อกันในทางราชการ และกฎระเบียบต่างๆ วัตถุประสงค์สำคัญได้แก่ การออกคำสั่งเป็นการรอบสำหรับให้ข้าราชการและประชาชนปฏิบัติตาม ดังนั้นลักษณะของภาษาจึงเป็นแบบทางการมาก

ภาษาในการต่อรอง เป็นคำพูดที่ต้องการเรียกร้องให้บุคคลที่รับฟังคล้อยตาม และให้ความสนับสนุนต่อข้อเสนอของผู้พูด ภาษาประเภทนี้มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องมีเฉพาะคู่กรณีที่ตกลงต่อรองกันเท่านั้น และการต่อรองดังกล่าวจะปิดเป็นความลับ ไม่เปิดเผยให้สาธารณชนได้ทราบ เพราะต้องการหลีกเลี่ยงการเกิดปฏิกิริยาจากสาธารณชน ภาษาในการต่อรองจึงใช้ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ที่เฉพาะเจาะจงลงไป

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์นั้น การใช้ภาษาของทางราชการเป็นการออกคำสั่งในรูปของกฎหมาย และเนื่องจากประชาชนยังไม่มีสิทธิเสรีภาพ และไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง ความจำเป็นที่ทางการจะใช้ภาษาแบบชักชวน (Hortatory Language) จึงไม่มี แต่อย่างไรก็ดี กำเนิดของหนังสือพิมพ์ในสมัยรัชกาลที่ 4 และการพัฒนาการในระยะต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้มีผลสำคัญยิ่งต่อการสื่อความคิดใหม่ๆ ไปยังประชาชน อย่างน้อยก็ในหมู่ของผู้ที่มีการศึกษา บทบาทของภาษาในทางการเมือง จึงเริ่มขึ้นก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 เป็นเวลานานพอสมควร กำเนิดของหนังสือพิมพ์ที่มีเอกชนเป็นเจ้าของ และการตีพิมพ์บทความที่แสดงความคิดเห็นทางการเมือง ได้มีผลต่อการปกครองของรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์โดยตรง เพราะคำวิจารณ์

การปฏิบัติงานของรัฐบาล ตลอดจนข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทำให้ฝ่ายรัฐบาล ตลอดจนข้อคิดเห็นต่างๆ ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ทำให้ฝ่ายรัฐบาลจะต้องได้ตอบ ทำความเข้าใจ และอธิบายให้เหตุผลด้วย มิใช่เพียงแต่ออกคำสั่งและประกาศแต่เพียงอย่างเดียว (ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, 2526: 2-36)

ภาษากับการเมืองเป็นแนวคิดที่ใช้ในการจำแนกประเภทของท่วงทำนองภาษาทางการเมืองในวาทกรรมเรื่องชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อให้ทราบถึงจุดประสงค์ในการกล่าววาทะของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการเปลี่ยนแปลงวิธีการใช้ภาษาในบริบทการเมืองในสมัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม อันจะนำมาซึ่งความเข้าใจในเรื่องวิวัฒนาการทางวาทศาสตร์ของไทย จากการศึกษาวาทกรรมชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

งานวิจัยที่นำมาศึกษาอ้างอิง

ในงานวิจัยเรื่อง วาทกรรมชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี้ ได้ทำการศึกษาจากงานวิจัย ดังต่อไปนี้

ม.ล. จุลลา งอนรอด (2513) เรื่อง กำเนิดและความเป็นมาของลัทธิชาตินิยมในประเทศไทย วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลัทธิชาตินิยมเป็นพลังสำคัญอันหนึ่งที่ได้มีปรากฏขึ้นในสมัยทศวรรษที่ 18 โดยได้เริ่มขึ้นในยุโรปตะวันตกก่อน และได้แพร่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว จนในที่สุดได้เข้ามาสู่เอเชียอาคเนย์เมื่อศตวรรษที่ 20 นี้โดยบรรดาประเทศที่เคยตกเป็นอาณานิคมของตะวันตกได้นำเอาลัทธิชาตินิยมมาใช้เป็นเครื่องมือในการฉีกกำลังประชาชนเข้าด้วยกันทำการต่อต้านอาณานิคมเพื่อเอกราชของประเทศตนต่อไป

ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวในเอเชียอาคเนย์ที่คงความเป็นเอกราชอยู่ได้ตลอดมา ดังนั้น ลัทธิชาตินิยมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย จึงมีลักษณะแตกต่างกับลัทธิชาตินิยมในประเทศเพื่อนบ้านของเรา จากการศึกษาในเรื่องนี้พบว่าลัทธิ

ชาตินิยมในประเทศไทยนั้น ผู้ปกครองประเทศหรือรัฐบาลเป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นโดยการนำมาเผยแพร่ ทั้งนี้เพราะความต้องการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนในอันที่จะต่อต้านอิทธิพลอย่างใดอย่างหนึ่งที่คุกคามมั่นคงของประเทศอยู่ ลัทธิชาตินิยมในประเทศไทยเกิดขึ้นสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากประเทศในยุโรป และภัยจากอิทธิพลในทางเศรษฐกิจของชาวจีนในประเทศไทยเอง ลัทธิชาตินิยมได้ถูกนำมาใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลในอีกระยะต่อมาคือในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งแรกและในครั้งที่สองเป็นที่น่าสังเกตว่าทุกครั้งที่มีการเผยแพร่และปลุกฝังลัทธิชาตินิยมนั้น เป้าหมายสำคัญในการโจมตีของรัฐบาลจะมุ่งไปที่คนจีนในประเทศไทยแทบทุกครั้ง

ในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาโดยทั่วไปแล้วอาจกล่าวได้ว่า รัฐบาลได้นำเอานโยบายชาตินิยมมาใช้้อย่าง แม้จะไม่ได้แสดงให้เห็นโดยชัดเจนนัก ทั้งนี้โดยมีความมุ่งหมายที่จะต่อต้านภัยคอมมิวนิสต์ที่กำลังคุกคามประเทศอยู่ในขณะนั้นนั่นเอง

เทียมจันทร์ อ่ำแหวน (2520) เรื่อง บทบาททางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475-2487) วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษารูปแบบทางการเมืองและการปกครองของผู้นำภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 นับเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อการศึกษาระวัติศาสตร์การเมืองและการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะผู้นำแต่ละคนมีพฤติกรรมและวิธีดำเนินนโยบายในการบริหารและการปกครองประเทศต่างกัน ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาทางการเมืองและการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ.2475 – พ.ศ.2487) เพื่อพิจารณารูปแบบของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทางด้านการเมืองและการปกครองรวมทั้งพิจารณาพฤติกรรมในการสร้างและรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถดำรงอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นเวลาต่อเนื่องกันถึง 6 ปี (พ.ศ.2481 – พ.ศ.2487)

ในการศึกษาค้นคว้า ผู้เขียนได้ใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากเอกสารชั้นต้นและชั้นรอง รวมทั้งสัมภาษณ์บุคคลสำคัญแล้วดำเนินการวิจัยโดยแบ่งเนื้อหาความสำคัญตามลำดับเหตุการณ์ ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2475 ถึงปี พ.ศ. 2487 ซึ่งเป็นการสิ้นสุดอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ยุคแรก

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้มีบุคลิกลักษณะและคุณสมบัติเหมาะสมในการเป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเข้มแข็งมีระเบียบ นิยมใช้อำนาจเผด็จการในการบริหารและปกครองประเทศ มีวิธีการสร้างและรักษาอำนาจโดยอาศัยกำลังทหารและกำลังตำรวจ ใช้ลัทธิชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการระดมใจประชาชนให้เชื่อถือ และปฏิบัติตามผู้นำมีความปรารถนาที่จะยกระดับฐานะของประเทศไทยให้เจริญรุ่งเรืองทัดเทียมนานาอารยประเทศ

ผลงานของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ส่วนใหญ่เป็นงานสร้างชาติทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ดังจะเห็นได้จากการเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และอังกฤษ การกำจัดอิทธิพลของชาวต่างประเทศออกจากระบบเศรษฐกิจของไทย ส่งเสริมให้คนไทยประกอบอาชีพให้เป็นหลักแหล่ง ปรับปรุงแก้ไขวัฒนธรรมในด้านต่างๆ

เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้นำที่มีพื้นฐานมาจากทหาร ดังนั้นกรรมวิธีในการบริหารและการปกครองประเทศ จึงมีลักษณะเป็นแบบทหาร กล่าวคือ นายกรัฐมนตรีมีอำนาจเด็ดขาดในการกำหนดนโยบายต่างๆ แต่เพียงผู้เดียว พฤติกรรมดังกล่าวมีผลให้พัฒนาการทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของไทยต้องหยุดชะงักลงในสมัยที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ครองอำนาจอยู่ในระยะแรกดังได้กล่าวมาแล้ว

ปรีดาร์ตน์ พัฒนพิชัย (2544) เรื่อง นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเรื่องนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการสร้างความชอบธรรมทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่า นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงปี พ.ศ. 2481-2487 เป็นนโยบายที่ถูกนำมาใช้ เพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลหรือไม่ และผลจากการดำเนินนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลเป็นอย่างไร

วิธีในการศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลเป็นหลักทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า นโยบายชาตินิยมทางเศรษฐกิจของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนโยบายที่ถูกนำมาใช้สร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับรัฐบาลซึ่งผลของนโยบายไม่ได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายในการตั้งฐานอำนาจทางเศรษฐกิจสืบคืนจากชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวจีน และสร้างฐานอำนาจทางเศรษฐกิจที่แท้จริงให้กับคนไทย

ก้องสกล กวินรวีกุล(2545) เรื่อง การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487 วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในช่วงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481 – 2487 ร่างกายของพลเมืองเป็นเป้าหมายที่เด่นชัดในการสร้างระเบียบควบคุม เพื่อให้บรรลุถึงความเป็นชาติที่มีวัฒนธรรม ในสายตาของนานาชาติอารยะประเทศ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการรวบรวมนโยบายและกลไกของรัฐ ในการสร้างวินัยทางร่างกายที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น โดยอาศัยเอกสารของทางการ หนังสือพิมพ์ และสิ่งตีพิมพ์ร่วมสมัยอื่นๆ เป็นหลักฐาน วิทยานิพนธ์เสนอว่ากระบวนการสร้างร่างกายพลเมืองประกอบด้วย 4 ด้านที่สำคัญ

ด้านแรก เป็นการสร้างประชากรรุ่นใหม่ โดยเน้นการเพิ่มจำนวนประชากรจากพ่อแม่ที่มีพันธุกรรมแข็งแรง โดยมีการอ้างถึงหลักการยูจีนิกส์ และการให้หลักวิชาสถิติ ในการกำหนดลักษณะทางประชากรที่พึงประสงค์

ด้านที่สอง เป็นการเน้นคุณภาพทางด้านสุขอนามัยของพลเมือง โดยรณรงค์แบบแผนการบริโภคอาหาร เน้นอาหารโปรตีน รับประทานอาหารเป็นเวลา และการออกกำลังกายโดยการทํากายบริหาร เล่นกีฬา และเดินทางไกล เพื่อสร้างร่างกายที่มีคุณภาพ รวมทั้งมีการสร้างแม่แบบของรูปร่างที่เหมาะสม ด้วยการกำหนดขนาดมาตรฐานทรวดทรง

ด้านที่สาม เป็นการสร้างวินัย ในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน เด็ก และเยาวชน ได้รับความสนใจมาก มีความพยายามที่จะให้ความรู้ อบรม เลี้ยงดูเด็ก จิตวิทยา และพัฒนาการเด็ก และเยาวชน เพื่อสร้างพลเมืองที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างวินัยของเยาวชน เพื่อสร้างพลเมืองที่สมบูรณ์และร่างกายและจิตใจ โรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างวินัยของเยาวชน นอกจากนั้นมีการรณรงค์จัดความถี่ของมงาน ในชีวิตประจำวัน เช่น การสัก หรือการถือฤกษ์ยาม จัดระเบียบการทำงาน การพักผ่อน และการใช้เวลาว่าง กลุ่มคนที่ขาดวินัย เช่น เด็กเกเร คนจรจัด จะได้รับการส่งเข้านิคมหรือสถานกักกัน เพื่อบำบัดให้กลายเป็นปกติ

ด้านที่สี่ เป็นการเน้นว่า ร่างกายเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นอารยะของจิตใจ ภายใน และมีการรณรงค์ให้เกิดการตกแต่ง ปรับปรุง ดัดแปลง ร่างกาย ผ่านการแต่งกายและการมีมารยาท เพื่อแสดงถึงความเจริญของจิตใจของพลเมืองไทย

นพรัตน์ ตฤณชาติวณิชย์ (2536) เรื่อง การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2481-2487) วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวิเคราะห์คำขวัญในฐานะกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2481 - 2487) มีจุดมุ่งหมายที่สะสมความรู้ ความเข้าใจใน

บทบาทของรัฐกับการสร้างอุดมการณ์ของรัฐผ่านคำขวัญ เพื่อเป็นแนวทาง สำหรับผู้ที่ต้องการนำคำขวัญไปใช้ ในการสร้างอุดมการณ์ในอนาคต เป็นการ ส่งเสริมและกระตุ้นให้มีการศึกษา วิเคราะห์เกี่ยวกับการสร้างอุดมการณ์ผ่านสื่อ อื่นๆ ในสถานการณ์ปัจจุบัน จะเน้นการศึกษาที่ผู้ส่งสาร ตัวสาร และรูปแบบ การสื่อสารเป็นหลัก

ผลการวิเคราะห์พบว่า คำขวัญถูกนำมาใช้เป็นกลไกการสร้างอุดมการณ์ของรัฐ เพื่อครอบงำความคิดมวลชนให้เป็นไปในแนวทางที่รัฐกำหนด ด้วยการให้คำ ขวัญสร้างภาพความเป็นจริงและเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมประชาชน แต่ "อุดมการณ์ชาตินิยม" เป็นนามธรรม จึงกำหนดด้วยสัญลักษณ์รูปธรรม "ชาติ" และ "ผู้นำ" และให้อุดมการณ์ของรัฐที่ปรากฏในคำขวัญชี้แนะวิธีการปฏิบัติตน ของคนในชาติให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความเห็นพ้องต้องกัน ภายใต้การนำเสนอของรัฐ และให้คำขวัญทำหน้าที่ปลุกเร้าความคิด ความรู้สึก ของประชาชนให้จงรักภักดีต่อชาติ ด้วยการปฏิบัติตนเพื่อชาติ และด้วยการเชื่อ ฟังและปฏิบัติตามผู้นำเพื่อชาติ โดยอาศัยรูปแบบและวิธีการสื่อสารคำขวัญ เพื่อให้คำขวัญเป็นที่ติดตาม ตริ่ใจ สามารถโน้มน้าวใจประชาชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

จุมพฏ เลขะพันธ์ (2543) เรื่อง ลัทธิชาตินิยมของไทย: ศึกษานโยบายชาตินิยมของไทย สมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ลัทธิชาตินิยมได้ถูกใช้เป็นนโยบายของรัฐบาลในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อต่อต้านอิทธิพลต่างๆที่คุกคามความมั่นคงของประเทศ และสร้างความ เจริญก้าวหน้าให้ทัดเทียมกับอารยประเทศ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง สังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และกลายเป็นพื้นฐานในการดำเนิน นโยบายต่อต้านภัยคุกคามต่างๆ มาจนกระทั่งปัจจุบัน

อัจฉรา กมฺพพิสมัย (2525) เรื่อง อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย, เอกสารวิชาการ หมายเลข 29 เพื่อประกอบการสัมมนา สองศตวรรษรัตนโกสินทร์: ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

บทความเรื่อง อุดมการณ์ชาตินิยมของผู้นำไทย เป็นประเด็นหนึ่งในการศึกษา เรื่อง “วิวัฒนาการของการใช้นโยบายชาตินิยมของผู้นำไทย” ซึ่งในบทความได้กล่าวถึงอุดมการณ์ชาตินิยมของรัชกาลที่ 6 ที่ทรงนำลัทธิชาตินิยม เข้ามาเผยแพร่เป็นครั้งแรกในประเทศไทย และสร้างความเข้าใจในการเลือกใช้ อุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ในสังคมไทย

บรรพต วีระสัย (2531) คำบรรยายเรื่อง อุดมการณ์ของชาติ และภาวะผู้นำในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยกำลังอำนาจแห่งชาติ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

เอกสารคำบรรยายเรื่องอุดมการณ์ของชาติ และภาวะผู้นำในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยกำลังอำนาจแห่งชาติ กล่าวถึง การจัดระบบเป็นรัฐประชาชน เกี่ยวพันกับเรื่องกำลังอำนาจ ซึ่งต้องผ่านขั้นตอน คือ การได้รับเอกราช การอยู่รอด การรวมกันเป็นปึกแผ่น การมีความมั่นคง ความมั่นคงมีลักษณะทางกายภาพและจิตภาพ โดยมีปัจจัยที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม อันเกี่ยวข้องกับคุณภาพของประชากรในเชิงวิชาความรู้ สภาพทางสังคมจิตวิทยาหรืออุปนิสัยประจำชาติ ศรัทธา ศาสนา ศีลธรรม อุดมการณ์ ความเป็นผู้นำ

นันทิรา ขำภิบาล (2531) เรื่อง นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สมัยการสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม รัฐบาลมีนโยบายเด่นชัดที่จะยกฐานะของผู้หญิงไทยให้ก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ และสนับสนุนให้ผู้หญิงมีบทบาททางสังคม เศรษฐกิจและการป้องกันประเทศ เพื่อให้สังคมยอมรับสถานภาพของผู้หญิง โดยการส่งเสริมการศึกษา การประกอบอาชีพ และ

คุ้มครองสิทธิของผู้หญิง ด้วยการออกประกาศเรื่องวัฒนธรรมผ้าไหม จัดตั้งองค์กรต่างๆให้ผู้หญิงได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น กองอาสาภาษาชุด ยวนารีและทหารหญิง นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงนี้มาจากปัจจัยสำคัญคือ ทศนคติส่วนตัวของจอมพล ป. พิบูลสงครามต่อหญิงไทย นโยบายสร้างชาติ และภาวะสงครามที่ประเทศไทยกำลังเผชิญ

เอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมาในข้างต้น ใช้ในการศึกษาประกอบกับบริบทด้านการเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ โดยเป็นการนำมาใช้ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับแหล่งข้อมูลหลัก เนื่องจากงานวิจัยเหล่านี้ ได้ทำการศึกษาและอ้างอิงบางส่วนในวาทกรรมเกี่ยวกับเรื่องชาตินิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้